

kunne ønske sig at en opstramning var blevet foretaget. For selv om bogen er rig på eksempler og ekskursioner, da savner man alligevel at Dines Johansen også havde anlagt en mere konfrontativ strategi i forhold til nogle af de andre aktuelle verserende bud på, hvad den litterære diskurs er. Dines Johansen er mere konstruktivist end dekonstruktivist, og det er i og for sig befriende. Ikke desto mindre ville en mere gennemgribende kritisk refleksion over, hvad der rør sig inden for fiktionsteori, kognitiv semantik og narratologi, samt evt. et udblik til den systemisk funktionel lingvistik have styrket argumentet.

Ligeledes kunne en sådan kritisk reflektorisk diskussion måske også have åbnet og afklaret et andet problem, som ligger og lurar i baggrunden. Selvom Dines Johansen henter sine eksempler i litteraturen og udvikler sine begreber og pointer i tæt sammenhæng hermed, kan man ikke lade være med at spekulere i, om det nu egentlig er det litterære han har fat i, eller om det ikke er en mere generel mimetisk diskurs – hvilket han jo også næsten selv foreslår, da han beskriver den litterære diskurs (p.91). Der er nemlig ikke umiddelbart noget i vejen for at de generelle argumenter og pointer også vil kunne gennemføres på andre medieringsformer – film, teater, mundtlige fortællinger, mv. I bund og grund er det selvfølgelig et spørgsmål om ord, men netop fra et semiotisk synspunkt, kunne man ønske at det var blevet afklaret.

Dette forbehold skal dog ikke afholde nogen fra at kaste sig over en maraton-læsning af værket. Tværtimod ønskes man god tur. Den er god og sund for både hjerte og hjerne.

Jørgen Holmgaard

Ordenens parti

Frederik Stjernfelt og Søren Ulrik Thomsen: *Kritik af den negative opbyggelighed*, Kbh. 2005 (Vindrose).

De morsomste passager i denne bog findes i fodnote 52 til Frederik Stjernfelts bidrag. De skildrer bl.a. »den unge kapitallogiske Nils Gunder Hansen med Poul Bundgaard-briller og om muligt endnu længere hår« (p. 217). Håret er ikke kun længere end brillerne, men formentlig også længere end Stjernfelts eget, der findes omtalt en halv side før. Begge var aktive i ASO (Anarko-Syndikalistisk Organisation), hvis slagmark især lå på Christianshavn. Den senere universitetslektor Stjernfelt som fremstiller af propagandaplakater, den senere Berlingske-redaktør Gunder Hansen som plakatoptklæber.

I en anden del af byen, i den endnu mere kongelige Frederiksstad, finder vi på samme tid – vi er i slutningen af 1970'erne – bogens anden forfatter, digteren Søren Ulrik Thomsen. Han er også engageret i en anarkistgruppe, denne dog ved navn ORA. I den foreliggende bog er ASO og ORA nu mange år efter blevet forenet. Ikke under en fusioneret anarkismes plakater, men som velpublicerede fortalere for, hvad man kunne kalde et 'ordenens parti' i kunst- og kulturverdenen. Af bogens i alt syv essays står Stjernfelt for de fire første, Søren Ulrik Thomsen for de tre sidste.

Stjernfelts overgang fra anarkismen til ordenens parti startede allerede i de vilde ungdomsår. Den blev bl.a. befor-

dret af »den store rødskæggede såkaldte »Multi-Bent« (p. 219), der ledsaget af et kobbel blodtørstige 'køtere' og en 'kohorte' af unge knægte trænet i fjernøstlige kamparter slog sig op som 'ordensmagt' i de ejendomme, anarkisterne med deres slumstormeraktioner havde gjort til områder, der var 'befriet' fra kapitalens kløer. Stjernfelts senere interesse for den tyske filosof Carl Schmitts teorier om 'undtagelsestilstanden' og volden som statsfunderende går tydeligvis tilbage til oplevelserne af den rødskæggede Multi-Bent og hans køtere. Stjernfelt gyser stadig ved tanken om at møde dem en mørk nat.

Den biografiske indfaldsvinkel og refleksion er imidlertid mest fremtrædende i Søren Ulrik Thomsens del af bogen. Det hænger sammen med, at den langt hen er en personligt funderet fremstilling af, at det er kunstnerisk og intellektuelt legitimt at være kristen. For ham har læren fra de anarkistiske ungdomsår i slutningen af 1970'erne – tilsyneladende uden hjælp fra Multi-Bent og hans køtere – været, »at man ikke skal deponere sine transcendentlængsler i det politiske, men [...] hvor de hører hjemme, nemlig i kirken, som altså i en slags containerfunktion indkapsler det metafysiske, så vi for resten af pengene kan føre en politik, der arbejder på at mindske årsagerne til ulykke (sult og bolignød og smitsom sygdom, f.eks.) i bevidstheden om, at den dermed hverken fjerner lidelsen eller gør mennesket lykkeligt, eftersom lidelse og lykke er størrelse, vi må forholde os til i andre registre end det politiske. En politik, der arbejder for at gøre samfundet bedre uden at tro, at det nogensinde kan blive et paradis ...« (p. 118).

Det er klar tale; det er også klart nok tænkt. Hvis man ser bort fra den kristne konklusion, som er Thomsens personlige, tydeligt eksistentielle tilvalg, knytter containermetaforen om det transcendent an til en grundlæggende accept af rationalitetens grænser. Intellektuelt er der dermed forbindelse til Thomsens kunsttænkning. I begge regier drejer det sig om »at kunne tolerere den produktive spænding mellem mening og ikke-mening« (p. 148). I kunsten krystalliserer denne spænding sig i *formen*, og formen er i Thomsens optik nødvendigt forbundet med *værket*, den afgræsning og afslutning af det processuelle, hvorfra struktur og form overhovedet kommer til veje. Men denne værkopfattelse, der har gode aristoteliske rødder, kritiserer han avantgardismernes dyrkelse af processen, af ikke-mening, af automatskrift, af diverse performancekoncepter etc. Deres tilstræbte opløsning af værket får den ironiske konsekvens, at man for at kommunikere til et publikum, som jo ikke kan undværes, må indføre et ekstra lag af manifestagtige forklaringer på, hvad der egentlig er meningen med den ikke-mening, som processualiteten skal demonstrere.

Denne formtankegang har for Thomsen også en kristen dimension. Kirkeligt er han højkirkelig, d.v.s. tilhænger af, at de kirkelige handlinger udføres efter en formfast liturgi, der trodser tidens forandringer og de personlige investeringer, som trosudøverne måtte have. Bekendelsesprædikanter er ikke hans kop te. Han fortæller om mange former for gudstjenester i forskellige trossamfund, han har besøgt i Europa og USA. Måske mindre interessant for den verdslige læser, men allige-

vel lidt interessant, når han påviser slående paralleller mellem aktører og aktivitetstyper på det religiøse og det kunstneriske felt. Ideen om, at kunsten er blevet en sekulariseret kulturs 'religion', får her kød på. De udfylder beslægtede funktioner med at gestalte spændingen mellem mening og ikke-mening, mellem det rationelt begribelige og det, der undslipper. I sidste ende mellem form og det, der formes, repræsentation og det, der repræsenteres.

Denne problemstilling findes som bekendt også i sprog og videnskab. Her er det dog ikke – i hvert fald i første omgang – som problemet med at finde en 'container' til transcendensen, men som problemet med repræsentations-sprogenes – både de 'naturlige' og de videnskabelige – karakter og eventuelle grænser. Hermed er vi inde på det felt, der i bogen skulle være Stjernfelts.

Hvor Thomsens essays er tempererede og sprogligt sprøde, maler Stjernfelt med den store pensel. I Stjernfelts verdens- og filosofihistorie skete der noget rigtig grimt efter Kant: »Med Hegel kommer en konsekvenssvanger ide således ind i verden: mennesket skaber historien« (p. 37). I den meste filosofi- og kulturhistorie betragtes det normalt som et fremskridt, da den forestilling faldt, at verdens indretning var gudsgivet – »den bedste af alle verdener«, som Voltaire i *Candide* satirisk spottede Leibniz, forestillingens sidste store forsvarer i filosofihistorien – og for så vidt uforanderlig. Det var i Europa tanken om samfundet som menneskeskabt og som historisk foranderligt, der tog over. Fra Hegel dog med den vigtige tilføjelse, at de menneskeskabte forandringer ikke altid var

over- og gennemskuelige, i hvert fald ikke her og nu.

Disse skift i tænkningens moderne historie synes Stjernfelt ikke at bryde sig om, skønt de vel begge siden så nogenlunde er blevet alment accepteret som kendsgerninger. Ingen forskere eller politikere – bortset fra de mest formørkede fundamentalister – betragter mere samfundsindretningerne som gudsgivne. Omvendt indrømmer alle vel også, at selv de mest magtfulde agenter på verdensscenen trods allehånde moderne styringsredskaber og militære ressourcer endnu ikke er i stand til at kontrollere verdens politiske og økonomiske udvikling med nogen høj grad af sikkerhed. Blot det efterlod sig at forstå, hvad der historisk allerede er foregået, forekommer mere end vanskeligt. Så filosofierne på den franske revolutions tid havde trods alt fat i erkendelser, der kom for at blive stående. Stjernfelts historieskrivning må undre. Måske ved han slet ikke, hvad han selv skriver. Så er man naturligvis undskyldt.

Værst af det, der kom til, da arven efter Kant skulle forvaltes, var dog i følge Stjernfelt Hegels negationsbegreb. Hvor noget tidligere havde værdi ved at være »skønt, sandt og godt«, som Stjernfelt repeterer med en antik og klassicistisk formel, fik selve *negationen* i Hegels fodspor status som produktiv. Det er det, bogens titel sigter til, og som Stjernfelt har sat sig for at kritisere; negere. Næst efter Hegel finder han negationstænkningens mest virulente smittekilde liggende i den tankefigur i det tidlige 20. århundrede, der som alternativ til »traditionens« værdier og repræsentationssystemer begyndte at henvise til *livet selv*. Altså det levede

liv, ikke beskrivelsen af livet. Kroppen selv, ikke fremstillingen af kroppen. Kort, det ikke-repræsenterbare. I Stjernetfeltets fremstilling generaliseres denne 'negatoriske' henvisning til *livet selv* til at være på færde næsten overalt, hvor negationen har en plads i tænkemåden. Vitalisme og livsfilosofi er i følge Stjernetfelt ikke tankestrømninger i forrige århundredeskiftes idehistorie, men generelle pestilenser, der fra at have huseret i dele af filosofien og floret i avantgardens æstetik nu som *versunkenes Kulturgut* er sevet ned i alle dele af samfundslivet og efter 1968, det fatale år, er blevet 'et spontant forståelsesmønster' (p.69) for praktisk taget alle. Fra statsministeren over Ulla Tørnæs og ned til sønnens matematiklærer, der med henvisning til moderne pædagogik erklærer ikke at ville rette sønnens regnefejl, der følgelig får lov at blive stående på række og geled i regnebogen. Han kunne nemlig tage mental skade af at få at vide, hvad der er 'skønt, sandt og godt', mener læreren ifølge fremstillingen.

Det er klart, at der er rigtig mange *bad guys* i dette verdensbillede. Listen omfatter selvfølgelig kongerækken af filosofiens negativitetstænkere, Hegel, Nietzsche, Heidegger og dens senere franske adepter, fra Sartre – forskelle ufortalt – til Derrida, Foucault og post-strukturalisterne, foruden naturligvis det 20. århundredes avantgardetænkere og -kunstnere af forskellig art. Den omfatter Hegel-inspirationen til marxismen, følgelig også Lukács, frankfurter-skolen, Adorno, Marcuse og alt andet i den boldgade på tværs af indbyrdes forskelle. Så omfatter den endvidere alle de socialkonstruktivistiske tenderende dele af amerikansk tænkning, hvortil nega-

tivismens smitte på sin vis jo ligeledes har bredt sig. Ja, selv de russiske formalister bliver indlagt i dette efterhånden næsten globale selskab. De mente nemlig 'negativistisk', at det kunstneriske sprog bygger på, at normalsproget og dets sædvanlige standardbetydninger bliver 'negeret' (!). Listen er længere, pladsen tillader ikke den detaljerede gengivelse.

Listen over *good guys* er til gengæld langt mere overskuelig. Den omfatter filosofisk 'den østrigske tradition' i skikkelse af Brentano, samfundsvidenskabeligt de østrigske liberale økonomer. Humanvidenskabeligt Peirce, Husserl, Ingarden og Cassirer. Strukturalisterne påberåbes, men påberåbelsen skurrer. Saussures tanke om tegnets arbitraritet – interessant behandlet i Jonathan Cullers bidrag til dette nummer af *K&K* – dømmes nemlig ude. Af Peirces tre tegnfunktioner trækkes den ikoniske frem fra en – forstår man – ufortjent skyggetilværelse. Den symbolske nævnes ikke. Underforstået: den har fået næsten hele opmærksomheden. På sin vis rigtigt. Det er jo stort set det, strukturalismen – fra Saussure til den psykoanalytiske yderpol Lacan – har været optaget af.

Det er sådanne steder hos Stjernetfelt, hvor man mærker bunden. Eller rettere: manglen på bund. For hvad er strukturalismens sprogopfattelse uden tegnets – grænsefænomenerne ufortalt – grundlæggende arbitraritet? Er sproget – ifølge strukturalismen – egentlig en samling mimetiske ikoner og sprog-systemet kun en løselig ordning af dem? Nej. Er den ikoniske funktion ifølge Peirce relativt set vigtigere end den symbolske? Nej. Og hvordan hænger det egentlig sammen med Stjernetfeltets

erklærede kærlighed til *formen* på den ene side og på den anden side hans ikoniske præferencer og hans overalt meget tydelige opfattelse af, at der er et grundlæggende enkelt, uproblematisk korrespondensforhold mellem tegn og betegnet, mellem repræsentation og repræsenteret, mellem *formen* og det formede? Det hænger slet ikke sammen.

Begynder man således at bore lidt de steder, hvor den indre konsistens i tanken skulle befinde sig – tankens faste *form* – ser man, hvor løs i fugerne den er. Der er ingen form. Eller rettere: Der er et enkelt helte-skurkeunivers idiosynkratisk bygget over to lister: de gode og de onde. For begge listers vedkommende er fremgangsmåden *name dropping* og kort karaktergivning (+/-). Der argumenteres ikke, og størrelser så forskellige som Georg Lukács, Søren Gericke, fluxusbevægelsen, Ernst Jünger og den sagesløse menige »negativist«, der lalleglad går frit omkring på Nørrebro, havner i samme afdeling af den idehistoriske sortbog. Her og der foretages en hurtig skitse af mulige hyperabstrakte ligheder, men ofte bliver det ved antydninger af ind- og underforståede forbindelser mellem fænomener, der har lige så lidt eller lige så meget med hinanden at gøre som Schopenhauer har med Søren Gericke eller med en gedeost fra Gudhjem.

Men man må vist hellere end gerne imponeres, når hammondorglet spiller. Med mild hånd udstrør forfatteren indforståede referencer til en pæn mængde faggebeter på videnskabernes vide felt. Forfatterens kompetencer er omfattende og dybe, forstår man. Eksempelvis i note 37, der henviser til Brouwer og hans matematikfilosofi, »hvor livsfilosofien pludselig stikker sit uforvek-

slelige hoved frem« (p.213). Med den slags håndbevægelser bliver overlegenheden demonstreret. Og de seriøse problemer samtidig vinket af. Her matematikkens og symbolsprogenes grundlæggende repræsentationsproblema, som siden det tidlige 1900-tal og Brouwer har givet søvnløse nætter til generationer af kloge og gjort religion til hvermandsløsning blandt matematikere: en thomsensk container til at indkapsle netop det, der næsten ikke kan undgå at gøre ondt i hovedet, når man tænker det skarpt og grundigt igennem. Men det gør Stjernfelt så heller ikke.

Med religionens containerfunktion er vi tilbage ved Søren Ulrik Thomsens essays. Og da slår det, at der i Thomsens container med dens ædruelige og åbent bekendte rationalitetstrascendens tankemæssigt er mere »skont, sandt og godt«, end der er i Stjernfelts plethora af blinde pletter. De er i forvejen så store som tekopper, men med flid udsætter han dem her ydermere for den *forstørrelse til intethed*, han hele tiden snyder sine *bad guys* i næsen for at bedrive.

Der er ikke kun forskelle mellem bogens to dele og forfattere, der er også egentlige modsigelser. Digteren giver ganske vist i nogen grad *lip service* til Stjernfelts kampagnelinie. Også på Thomsens sider pipper negativ-ordet engang imellem frem med den negative farvning, som skal til for polemikkens skyld. Men det er kun perifere paradeøvelser ude på ramperne. Alt hvad han i øvrigt skriver, er direkte informeret af digterens praktiske erfaring med, hvad sproget kan og ikke kan. Med negativitet, med ikke-mening som meningens folie. Kort sagt med alt det, som hos

Stjernetfelt står skrevet op i den sorte bog. Avantgardeaversionen er de dog enige om, skønt på forskellig vis og af lidt forskellige grunde.

Men det forbliver en indbyrdes hemmelighed mellem dem, at man ikke behøver gå mange linier ind i Søren Ulrik Thomsens digtning for at stå frontalt over for det faktum, at »livsfilosofien pludselig stikker sit uforvekslelige hoved frem« (p. 213): »vinen suser i kroppen kroppen suser i natten«, »Ja, kroppen er lykke, men/ [...] kroppen støder mod ting mens den/leder efter sig selv/ så er krop ingen krop/ så er krop ingenkrop«, »her er min krop« og »kroppen der vendte i luften/ fuld af triumf« – for blot at citere et lille antal steder i *City Slang* (1981). Kort, en i teksterne stadig og stædig – i denne bogs terminologi: livsfilosofisk, vitalistisk – refererer til kroppen som den 'virkelige' instans hinsides ordene.

Siden de unge anarkister huserede i de royalt klingende bydele er *noget* sket. Slut er alle anarkistiske slumstormerdrømme, og ind er kommet drømme om doktorringes funklen og fascinationen af messehaglerne i funktion under forvaltningen af sakramenterne. Fra anarki til ordenens parti. Men *andet* er dog det samme. Dengang skrev Søren Ulrik Thomsen digte, og det gør han stadigvæk. Stjernetfelt brugte pennen og den store pensel som propagandaens plakatmand. Det gør han også stadigvæk.